

*Ба шӯрои диссертатсинии 6D.KOA-014 назди
Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди
Тоҷикистон (Суроға: 734067, ш. Душанбе, кӯчаи
Нахимов 64/14)*

Такриз

Муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Солиев Нодирҷон Амроҳонович дар мавзӯи «Нақши андозбандии ғайримустақим дар танзими андозии иқтисодии миллий (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси: 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз: банди 2.4. «Пешгӯй ва банақшагирии буҷетӣ ва андоз дар шароити иқтисоди бозорӣ»; банди 2.5. «Танзими андозии бахшҳои иқтисодӣ»; банди 2.9. «Асосҳои концептуалӣ, афзалиятҳои сиёсати андоз ва самтҳои асосии ислоҳоти низомии андози муосир»; банди 3.14. «Назария, методология ва мафҳумҳои асосии андозбандии субъектҳои соҳибкорӣ»; банди 3.15. «Оптимизатсияи портфели андозии субъектҳои соҳибкорӣ» мувофиқат менамояд.

Муҳимияти мавзӯи диссертатсия. Низомии муосири андоз дар ҳоли имрӯз яке аз воситаҳои асосии танзими иқтисодӣ ва соҳаҳои иҷтимоӣ мебошад. Зеро маҳз бо ёрии он давлат даромади миллиро тақсим менамояд. Ҳамчунин низомии андоз дар идоракунии гардиши молиявӣ ҷойгоҳи махсусро ишғол намуда, давлат тавассути он вазифаҳои идоракунӣ ва танзими ба ҷо меоварад.

Қоҳишҳои сарбории андоз ба истехсолот ва хизматрасонӣ аз ҳисоби кам кардани андозҳои мустақим самараноктар аст, зеро андозбандии мустақим, бар хилофи андозбандии ғайримустақим, ҳосияти барнагардонидашаванда дорад. Меъёрҳои пасти андоз аз ғоида ва андоз аз даромад ба субъектҳои хоҷагидор имкон медиҳанд, ки ба ихтиёри худ бештар маблағ гиранд ва мувофиқан имкони васеи идора кардани онҳоро пайдо кунанд.

Илова бар ин, дар ҳолати ба равандҳои бозорӣ даҳлат накардани давлат, андоз ба воситаи самараноку пуртаъсири танзими давлатии иқтисод ва сохторҳои алоҳидаи он табдил ёфта метавонад. Бо мусоидати низоми андоз давлат таносуби тақсим ва азнавтасимкунии ғоидаҳои иқтисодиро аз нигоҳи макроиқтисод ва микроиқтисод дар ҷомеа ҳатмӣ ва қатъӣ муқаррар менамояд.

Андозҳои ғайримустақим бо бисёр сабабҳо ҷолибанд: ин ҳам хусусияти баргардондашаванда хангоми ба истехсолкунандагон ва соҳибкорон фурухтан ва ҳам манбаи устувори даромади низоми буҷет мебошад; бо маҷмӯи андозҳои ғайримустақим ва меъёрҳои дифференсиалии онҳо усули прогрессивӣ ва аз ин рӯ одилона андозбандии даромадҳои гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоиро ба даст овардан мумкин аст.

Дар баробари худ баҳри ноил гардидан ба ҳадафҳои дар стратегияи миллӣ пешбинӣ гардида, саноатикунонӣ ва таҳкими фаъолияти инноватсионӣ тақмили низоми андозбандии ғайримустақим рӯи кор омадааст, ки мақсаду вазифа ва муҳимияти мавзӯи таҳқиқотро муайян мекунанд.

Дарачаи навгонии дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Кори диссертатсионии Солиев Нодирҷон Амроҳонович аз лиҳози навгонии илмӣ, таҳлили равишҳои назариявӣ методологии ба худ хос дорад, ки қобили таваҷҷуҳ аст. Вобаста аз ин навгонии илмӣ кори диссертатсионӣ аз омӯзиши назарияи андозҳои ғайримустақим ва таъсири онҳо ба рушди иқтисоди миллӣ, инчунин таҳияи пешниҳодҳо оид ба тақмили механизми ҷамъоварӣ ва идоракунии онҳо дар шароити рушди индустриалӣ-инноватсионӣ иборат аст.

Ба муҳимтарин натиҷаҳои илмие, ки дар таҳқиқот аз ҷониби муаллиф ба дастоварда шудаанд, дохил мешаванд:

- тафсири муаллифии моҳияти иқтисодии танзими андозӣ ҳамчун усули ғайримустақими таъсири давлат ба рафтори субъектҳои хоҷагидор тавассути фишангҳои гуногуни андоз барои ноил шудан ба натиҷаҳои дилхоҳ дар доираи сиёсати андоз дода шуда, имконияти истифодабарии фишангҳои муҳимтарини он (муносибкунии теъдоди намудҳои андоз, объекти андозбандӣ, заминаи андоз, меъёрҳои андоз, имтиёзҳои андоз ва муҷозоти андозӣ) ошкор карда шудааст;

- дар кори диссертатсионӣ афзалият ва камбудии андозбандии ғайримустақимро дар муқоиса бо андозбандии мустақим ошкор намуда, афзоиши нақши андозбандии ғайримустақимро дар шароити гузариш ба модели рушди индустриалӣ – инноватсионӣ асоснок ва имкониятҳои андозҳои

ғайримустақим дар танзими равандҳои иҷтимоию иқтисодӣ, ки дар сатҳи микро ва макроиқтисоди миллӣ ба амал меоянд, ошкор карда шуданд;

- муаллиф механизми таъсири андозбандии ғайримустақим ба ММД ва даромадҳои буҷет дар сатҳҳои макро ва микроиқтисод ҳангоми баланд ва ё пастшавии меъёри андозҳои ғайримустақим дар шароити рақобати комил ва иқтисоди муосири Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок намудааст, ки имконияти пешгӯии таъсири андозҳои ғайримустақимро ба ҳаҷми талаботи маҷмӯӣ ва суръати рушди иқтисодӣ васеъ менамояд;

- натиҷаҳои таҳқиқоти ретроспективӣ имкон доданд ки таҳаввули системаи андозбандии ғайримустақимро тавсиф кунанд ва самаранокии онро дар давраҳои гуногуни таърихӣ арзёбӣ кунанд;

- таҳқиқоти муқоисавии моделҳои хориҷии андозбандии ғайримустақим бо мақсади ошкор намудани татбиқи эҳтимолии онҳо дар низоми андози Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида шуд;

- пешниҳодҳо доир ба такмили низоми андозбандии ғайримустақим дар шароитҳои имрӯзаи Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба таъмини пурраи воридоти андозҳои ғайримустақим ба низоми буҷети кишвар таҳия карда шудаанд.

Дарачаи асоснокӣ ва эътимоднокии муқаррароти илмӣ, хулосаҳо ва тавсияҳои дар кори диссертатсионӣ баёнгардида.

Дар раванди ҳалли илмӣ масъалаҳои гузошташуда муаллиф равишҳои гуногуни илмиро мавриди таҳқиқ қарор дода, онд ба муайяннамоии моҳияти андозҳои ғайримустақим чунин хусусиятҳоро асоснок кардааст: а) пайдоиши андозҳои ғайримустақим натиҷаи амали қонуни иқтисодии афзоиши бемайлони талабот ва мушкilot буда, рафъи ин мушкilot ба танзими давлатии соҳаи иқтисод вобаста аст; б) андозҳои ғайримустақим аз рӯи моҳияти иқтисодии худ андоз аз хароҷоти истеъмолий буда, ба ин васила интиҳоб, талабот ва имкониятҳои истеъмолкунандагонро маҳдуд мекунад. Унвонҷӯ дар доираи таҳқиқот муҳимияти андозҳои ғайримустақимро дар ҳоли имрӯз хуб дарк намуда, ҳолати кунунии онро дар низоми арзёбӣ намудааст. Ин имкон додааст, ки муаллиф принципҳо ва такмили механизмҳои пардохти андозҳои ғайримустақимро асоснок намояд.

Ба фикри мо муқаррароти назариявӣ ва методологие, ки дар диссертатсия асоснок шудаанд, баҳри мукамалгардонии низоми андозӣ, махсусан андозҳои ғайримустақим ва ҷойгоҳи он дар рушди иқтисодиёти ба саноат нигаронида шуда, замина фароҳам меоваранд.

Заминаҳои назариявии таҳқиқотро асарҳои бунёдии илмӣ олимони ватаниву хориҷӣ, дар соҳаи андоз, назарияи умумии андозбандӣ, андозбандии ғайримустақим ташкил медиҳанд. Дар кори диссертатсионӣ унвонҷӯ муқаррароти концептуалии равиши систематикӣ барои омӯзиши сифатӣ ва миқдорӣ муайян кардани андозбандии ғайримустақим, инчунин таъсири он ба ташаккули даромадҳои буҷети кишвар истифода намудааст. Ҳамчунин зимни таҳқиқот усулҳои зерин истифода шуданд: таҳлили таърихӣ ва мантикӣ, таҳлили омӯрӣ, таҳлили муқоисавӣ, таҳлили иқтисодӣ, абстраксияи илмӣ. Ҳамаи ин бешубҳа эътимоднокии муқаррароти илмӣ кори диссертатсиониро инъикос менамоянд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Муқаддима, се боб, хулоса ва тавсияҳо сохтори диссертатсияро ташкил медиҳанд ва рӯйхати адабиёти истифодашуда 230 номгӯро дар бар мегирад. Кори илмӣ дар ҳаҷми 182 саҳифаи ҷопи компютерӣ таҳия гардида, дар он 14 ҷадвал, 7 расм, 5 диаграмма ва 3 замима ҷой дода шудаанд.

Дар боби якум «Асосҳои назариявӣ-методологии андозбандии ғайримустақим», таҳаввули ақидаҳои илмӣ оид ба моҳияти иқтисодӣ ва вазифаҳои андоз, асосҳои назариявӣ-методологии андозбандии ғайримустақим, таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ дар татбиқи андозбандии ғайримустақим мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд.

Дар асоси омӯзиш ва низомбандии андешаҳои назариявӣ унвонҷӯ хусусияти дутарафа ва ду ҷанбаи асосии андозхоро муайян кардан мумкин аст. Андозҳо пардохтҳои ҳатмӣ буда, давлат аз шаҳрвандон ва ташкилотҳо барои маблағгузориҳои вазифаҳои худ меситонад. Гарчанде ки баъзе андозҳо метавонанд бо хидматҳои мушаххаси давлат (ба монанди андози амвол) алоқаманд бошанд, дар маҷмӯъ, системаи андоз барои маблағгузориҳои доираи васеи барномаҳои давлатӣ, аз мудофия то маориф ва тандурустӣ хизмат мекунад. Давлат метавонад низоми андозро барои аз нав тақсим кардани даромад, дастгирии соҳаҳои муайяни 30 иқтисодиёт ва ҳалли мушкилоти иҷтимоӣ истифода барад (С.14-30).

Аз таҳқиқоти илмӣ гузаронидашуда дар диссертатсия унвонҷӯ оид ба моҳият ва хусусиятҳои андозҳои ғайримустақим хулосаҳои зерин баровардааст:

- пайдоиши андозҳои ғайримустақим натиҷаи амали қонуни иқтисодии афзоиши бемайлонии талабот ва мушкилот буда, рафъи ин мушкилот ба танзими давлатии соҳаи иқтисод вобаста аст;

- андозҳои ғайримустақим аз рӯи моҳияти иқтисодии худ андоз аз хароҷоти истеъмоли буда, ба ин васила, интиҳоб, талабот ва имкониятҳои истеъмолкунандагонро маҳдуд мекунад. Онҳо ба даромади истеъмолкунандагон вобастагии ғайримустақим дошта, ба пайдоиши зиддиятҳои иқтисодию институтсионалӣ ва иҷтимоӣ дар байни давлат ва андозсупорандагон оварда мерасонанд. Сатҳи онҳо, дар баробари табдил додани андозҳои адвалорӣ ба андоз аз арзиши иловашуда, ба афзоиши даромадҳои омили дар натиҷаи баланд бардоштани дараҷаи тафриқашавии андозбандии мустақим вобаста мебошад;

- табиати ҳукукии андозҳои ғайримустақим аз он иборат аст, ки онҳо тибқи қонунгузорӣ ҳатман ба арзиши молҳо ё тарифҳо барои хидматҳо дохил карда мешаванд. Ҳамин тариқ, давлат ба худ даромади устувори буҷетро кафолат медиҳад;

- дараҷаи демократикунонии андозҳои ғайримустақим, назорати ҷомеаи шаҳрвандӣ аз болои истифодаи мақсадноки даромадҳои андозии он нисбат ба андозҳои мустақим пасттар аст, ки ин на танҳо дараҷаи баланди мутамарказии онҳо, балки пеш аз ҳама, дар шакли ғайримустақими ниҳонӣ ба воситаи нарх ситонидани онҳо мебошад (С.47-48).

Унвонҷӯ таҷрибаи хориҷиро оид ба андозҳои ғайримустақим мавриди омӯзиш қарор дода, имкониятҳои тадбиқи чунин таҷрибаи кишварҳои Олмон, Лаҳистон, Италия, Фаронса дар низоми андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон меёри андоз аз арзиши иловашударо вобаста ба гурӯҳҳои алоҳидаи молҳои истеъмоли тафриқа намудан зарур донистааст (С.54-60).

Боби дуюм «Нақш ва мақоми андозбандии ғайримустақим дар танзими андозии иқтисодиёт», Моҳият, принцип ва механизми танзими андоз дар иқтисодиёти муосир, хусусиятҳои андозбандии ғайримустақим ва нақши он дар танзими андозии иқтисодиёти милли баррасӣ гардида, таъсири андозҳои ғайримустақим ба рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ гардидаанд.

Муаллиф ба маврид таъкид кардааст, ки низоми андоз дар се сатҳ танзим карда мешавад: давлатӣ, минтақавӣ ва маҳаллӣ. Дар ҳар сатҳи меёрҳои андоз, пойгоҳҳои андоз муқаррар карда мешаванд ва инчунин, имтиёзҳои гуногуни андоз дода мешаванд. Сатҳи давлатӣ одатан андозҳои калидӣ, аз қабилӣ андоз аз даромад, андоз аз арзиши иловашуда ва аксизҳоро муайян мекунад, дар ҳоле ки мақомоти минтақавӣ ва маҳаллӣ метавонанд меёрҳоро танзим ё барои маблағгузориҳои эҳтиёҷоти маҳаллӣ андозҳои иловагӣ қорӣ кунанд. Ҳадафи асосии сиёсати андоз таъмини воридоти буҷа

барои маблағгузории хароҷоти давлатӣ, инчунин ноил шудан ба ҳадафҳои гуногуни иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, аз қабili дастгирии соҳаҳои муайян, мубориза бо нобаробарӣ ва ҳавасмандгардонии рушди иқтисодӣ мебошад (С.65).

Дар диссертатсия омадааст, ки ҳадафи танзими андоз фароҳам овардани муҳити мусоиди иқтисодӣ тавассути таъсири мақсаднок ба муносибатҳои андоз мебошад. Ин бо истифода аз воситаҳои гуногуни андоз, аз қабili меёрҳо, имтиёзҳо ва тарҳҳо, ки ҳамчун фишанг барои таъсир ба фаъолияти иқтисодӣ хизмат меkunанд, ба даст оварда мешавад. Бо ин ақидаронии муаллиф рози шудан мумкин аст, зеро бо воситаи танзими андоз давлат метавонад сармоягузориро ҳавасманд кунад, тичорати хурд ва миёнаро дастгирӣ ва тавассути тақсимои даромад ба адолати иҷтимоӣ мусоидат кунад (С.69).

Муаллиф қайд кардааст, ки бо дарназардошти нақши афзояндаи танзими давлатӣ, бояд имкониятҳои андозҳои ғайримустақим барои ҳавасмандгардонии рушди иқтисодӣ ва таъмини буҷети мутавозин васеъ карда шаванд. Ин аз нав дида баромадани меёрҳои андоз, оптимизатсияи заминаи андоз ва сода кардани идоракунии андозро талаб мекунад. Дар воқеъ андоз аз арзиши иловашуда (ААИ) ва аксизҳо намудҳои асосии андозҳои ғайримустақим мебошанд, ки қонунгузорӣ пешбинӣ кардааст. Гарчанде ки боҷҳои гумрукӣ на ҳамеша мустақиман ҳамчун андозҳои ғайримустақим тасниф карда мешаванд, низ ба ин категория дохил мешаванд (С.78).

Унвонҷӯ дар қори диссертатсионӣ масъалаҳои сарбории барзиёди андозро баррасӣ намуда се хосиятҳои манфиро ҷудо намудааст: а) қисме аз корхонаҳо даромад гирифта наметавонанд ва дар натиҷа, онҳо маҷбур мешаванд фаъолияти худро қатъ кунанд; б) ҳавфи زیёди саркашӣ аз пардохти андоз аз ҷониби корхонаҳо ва аз ин рӯ, баланд шудани сатҳи иқтисоди пинҳонӣ вучуд дорад; в) ҷузъи муҳимми сармояи соҳомии ширкат ғайридаи тақсимнашуда мебошад, ки бо афзоиши ҳаҷми пардохтҳои андозии пардохтшуда хеле кам мешавад (С.88).

Баъдан дар қори диссертатсионӣ барои муайянсозии нақши андозҳои мустақим ва ғайримустақим муаллиф тағйирёбии ҳиссаи андозҳои ғайримустақимро дар воридоти андозии буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил намудааст ва аз таҳлили гузаронидашудаи ӯ бармеояд, ки ҳиссаи андозҳои ғайримустақим дар воридоти андозии буҷети давлатӣ дар ҳудуди 62,7 – 52,1% - ро ташкил медиҳад. Дар ин маврид, низоми андозии

Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳамчун низоми андози ғайримустақим шарҳ додан аз имкон дур нест (С.90).

Таъкид шудааст, ки андозҳои ғайримустақим афзалиятро, қабл аз ҳама, бо нақши худ дар пойгоҳи даромадии буҷет муайян намуда, чунин хосиятҳоро доро мебошанд:

- бо хосияти зуд интиқолшаванда тавсиф мешаванд;
- фарогири молҳои истеъмоли буда, пурра пардохт гаштани он эҳтимолияти баланд дорад;
- истеъмолот дар ҳамаи ҳудудҳо якрағ аст, бинобар ин, андозҳои ғайримустақим шиддатнокӣ тақсимои байниминтақавӣ даромадро бартараф менамояд (С.93).

Диссертант афзалияти андоз аз арзиши иловашударо баррасӣ намуда, қайд мекунад, ки дар сохтори андозҳои ғайримустақим мавқеи асосиро андоз аз фурӯш ва аз арзиши иловашуда мебозад, ба ҳиссаи онҳо 79,1%-и тамоми даромади андозҳои ғайримустақим рост меояд. Дар солҳои 2012-2023 ҳаҷми даромади андоз аз фурӯш ва аз арзиши иловашуда аз 4557,7 млн сомонӣ то 10642,0 млн сомонӣ расидааст ва ё 2,3 маротиба афзудааст (С. 96).

Ҳамчунин зимни таҳқиқоти диссертатсионӣ муаллиф сарбории андози ғайримустақимро дар иқтисодиёти Тоҷикистон муайян намудааст. Таҳлили унвонҷӯ нишон медиҳад, ки давоми солҳои 2012-2023 ҳиссаи андозҳои ғайримустақим дар ММД 2 банди фоизи коҳиш ёфта, 10,3%-ро ташкил додааст. Ҳиссаи андози ғайримустақим дар арзиши умумии изофа бошад дар марҳилаи таҳлилӣ 2,8 банди фоизӣ коҳиш ёфтааст (С.99). Ин вазъияти муътадили рушди иқтисодиёти миллиро нишон медиҳад, яъне низоми андозии мамлакат то андозае ба ҳавасмандии субъектҳои иқтисодӣ равона гардида истодааст.

«Роҳҳои мукамалгардонӣ ва дурнамои рушди андозбандии ғайримустақим дар ҷумҳурии тоҷикистон», тақмили механизми ситонидани андозҳои ғайримустақим, маъмурикунонии андозҳои ғайримустақим ва тақмили он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо истифодаи таҷрибаи ҷаҳонӣ асоснок гардида, дурнамои рушди андозбандии ғайримустақим дар шароити гузариш ба иқтисоди индустриалӣ-инноватсионӣ муайян карда шудааст.

Механизми андоз аз маҷмӯи шаклҳо ва усулҳои идоракунии раванди андозбандӣ иборат мебошад, ки дар диссертатсия унвонҷӯ механизмҳои андозбандии ғайримустақимро таҳия ва пешниҳод намудааст (С.109 Расми 3.1.

). Ба андешаи мо механизми пешниҳодшуда, ташкили схемаҳои саркаширо аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ҳангоми воридоти мол мушкил месозад, ки афзоиши ҳаҷми воридот аз ин андозро шарҳ медиҳад.

Дар доираи таҳқиқоти диссертатсионӣ унвонҷӯ навсозии механизми андозбандии ғайримустақимро зарур дониста се самтҳои онро муайян кардааст:

1) Баланд бардоштани самаранокии системаи андозбандии ғайримустақим тавассути васеъ кардани пойгоҳи он;

2) Кам кардани вақт ва саъйи зарурӣ барои ба даст овардан ва баргардонидани пули нақд;

3) Ҷорӣ намудани нақшаҳои инфиродии андоз, ки бо мақомоти андоз мувофиқа карда шудаанд (С.118).

Муаллиф масъалаи маъмурикунонии андозҳои ғайримустақимро баррасӣ намуда, баҳри бомуваффақият амалнамоии низоми андозӣ риояи чунин шартҳоро зарур донистааст:

- баҳри рушди фаъолияти тиҷоратӣ таъмини шароити муътадил бо услуби паст кардани гаронии андоз;

- тартиби ба роҳ мондани андоз тавре, ки даромаднокии он бо афзоиши эҳтиёҷоти буҷет таъмин гардад;

- андоз бояд хосияти адолатона дошта бошад, зеро он таъминкунандаи шароити муътадили ҷомеа аст.

Андозҳои ғайримустақим функцияҳои танзимкунандаро ба иқтисодиёт доранд. Вобаста ба ин, дар диссертатсия ҷанбаҳои танзимкунандаи он ҷудо шудааст:

1. Ҷанбаи иқтисодӣ. Ба он равона шудааст, ки давлат барои категорияҳои гуногуни пардохткунандагон метавонад баҳри анҷом додани як намуди фаъолият дар ҳудудҳои алоҳида шартҳои гуногуни андозситонӣ муайян кунад. Шартҳои мушаххаси андозбандӣ метавонад ба концентратсияи истеҳсолот ва сармоя мусоидат ва ё монеа гардад, дар давраҳои муайян фаъолияти иқтисодиро афзоиш диҳад ё боздорад. Андозҳо ба сатҳи сохтори талабот таъсир расонида, метавонанд ба васеъшавии истеҳсолот дар баъзе соҳаҳо мусоидат намоянд ё онро суст кунанд. Одатан меъёрҳои андозро на танҳо аз рӯйи музди 125 меҳнат, балки аз рӯйи шаклҳои он муайян мекунанд. Аз андозҳо таносуби байни хароҷоти истеҳсолӣ ва нархи мол ва хизматрасонӣ вобастаанд. Дар маҷмӯъ, ҳаминро бояд таъкид кард, ки дар бештар мамлакатҳои ҷаҳон андоз ҳамчун воситаи ҷалби сармоя баррасӣ мегардад.

2. Ҷанбаи демографӣ. Низоми андозӣ низ ҳамчун воситаи сиёсати демографии мамлакатҳо истифода мешавад. Яъне кишварҳо ҳавасмандӣ ва ё афзоиши аҳолиро бо имтиёзҳои андозӣ бозмедоранд.

3. Ҷанбаи иҷтимоӣ. Ин ба вазифаи тақсимнамоӣ асос меёбад, ки барои нигоҳ доштани мувозинати иҷтимоӣ бо роҳи тағйир додани таносуби байнӣ даромадҳои гурӯҳҳои алоҳидаи иҷтимоӣ ва то андозае аз байн бурдани тафрикаи нобаробарӣ равона гардидааст (С.125-126).

Аз ин лиҳоз бо чунин ақидаронии унвонҷӯ розӣ шудан мумкин аст, зеро вазифаи танзимкунандаи низоми андозӣ бояд ба ҷолибияти сармоягузорӣ ва ғаълонокии соҳибдорӣ, ниҳоятан, таъмини рушди иқтисодию иҷтимоии кишвар равона бояд гарданд.

Маъмурикунонии андозҳои ғайримустақим яке аз роҳҳои таъмини самаранок ва шаффофияти низоми андозӣ мебошад, бо ин мақсад муаллифи диссертатсия принципҳои тақмилдиҳандаи маъмурикунонии андозҳои ғайримустақимро пешниҳод ва асоснок намудааст (С.128, расми 3.2.). Ба андешаи мо аз риояи принципҳои мазкур суръат гирифтани маъмурикунонии андоз метавонад ба самаранокии воридоти андозҳои ғайримустақим таъсир расонад.

Сохтори идоракунии андоз муносибати мураккабест, ки риояи меъёрҳои махсусро тақозо менамояд. Дар ин маврид унвонҷӯ хусусиятҳои менечменти андоз, сохтори функционалии менечменти давлатии андозро муайян кардааст, ки ба оптимизатсияи қараёнҳои андоз бо роҳи қабули қарорҳои муассири идоракунӣ дар соҳаи даромадҳои андоз, хароҷоти андоз ва истифодаи ғоидаи андоз мусоидат мекунанд (С.129-131).

Баъдан дар қори диссертатсионӣ дар асоси муодилаҳои регрессионӣ тамоюли ҳаҷми даромадҳо аз андозҳои ғайримустақим то соли 2030 дурнамогирӣ шудааст, ки ҳаҷми даромадҳо аз андозҳои ғайримустақим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2030 нисбат ба соли 2025 1,9 маротиба яъне аз 16,3 млрд. сомонӣ то 31,4 млрд. сомонӣ меафзояд. Вобаста аз ин гуфтан мумкин аст, ки нақши андозҳои ғайримустақим дар ташаккули даромадҳои буҷети давлатӣ басо муҳим арзёбӣ мегарданд.

Аҳамияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои диссертатсия.

Муқаррароти асосии илмӣ ва ҳулосаҳои назариявии қори диссертатсионии тақризшаванда метавонанд барои самтҳои тақмили механизми ситонидани андозҳои ғайримустақим, маъмурикунонии андозҳои ғайримустақим ва тақмили он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат намояд. Ҳамчунин натиҷаҳои алоҳидаи методологии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар

оянда ба инъикоси ҳаматарафаи назарияи андоз бо мақсади омӯзишу таҳлили андозбандии ғайримустақим ва таъсири он ба талаботи маҷмӯй, инчунин ба суръати афзоиши иқтисодӣ дар шароитҳои рақобати солим мусоидат мекунад.

Аҳамияти амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки натиҷаҳои бадастовардашудаи илмӣ аз нигоҳи методӣ, имконияти муайянномии дараҷаи таъсири андозҳои ғайримустақим ба ҳаҷми талаботи маҷмӯй ва суръати афзоиши иқтисодӣ дар шароити рақобати солим дар сатҳи микро – мезо ва макроиқтисод баҳо дода шавад. Хулосаву тавсияҳои методӣ метавонанд аз ҷониби Кумитаи андози назди ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар мақомоти ваколатдори давлатӣ ҳангоми таҳияи ҳуҷҷатҳои меъёрию ҳуқуқии марбут ба идоракунии андоз ва андозбандӣ истифода шаванд.

Эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаби диссертатсия

1. Боби якум Асосҳои назариявӣ – методологии андозбандии ғайримустақим ном дорад, вале назарияи муосири андозбандӣ аз таҳқиқот берун мондааст.

2. Дар зербоби 1.3. хуб мешуд, таҷрибаи низоми андозбандии ғайримустақими мамлакатҳои осӣи Марказӣ Узбекистон, Қазоқистон мавриди омӯзиш қарор гирифта, имкони тадбиқи он муайян мегардид.

Дар зербоби 2.1. хуб мешуд, унвонҷӯ ҳолати муосири андозбандии ғайримустақимро дар шароити иқтисодиёти гузариш арзёбӣ мекард.

3. Зербоби 2.2. бештар аҳамияти назариявӣ дорад, дар ин маврид муаллиф агар хусусиятҳои андозбандии ғайримустақим ва нақши онро дар танзими иқтисодиёт бо нишондиҳандаҳои амиқ арзёбӣ менамуд, кори диссертатсионӣ сифати нави илмиро касб мекард.

4. Муаллифро мебоист, ки дар диссертатсия самтҳои афзалиятноки маъмурикунонии андозбандии ғайримустақим ва механизмҳои тадбиқи онро дар сурати гузариш ба рақамикунонӣ асоснок менамуд.

5. Дар форварди боби якум муаллиф хулосабарории илмӣ намудааст, аммо он хеле маҳдуд аст.

Камбудихо ва эродҳои гирифташуда сифати илмии кори диссертатсиониро коста намегардонанд ва хусусияти тавсиявӣ доранд.

Мувофиқати диссертатсия ба тартиби додани дараҷаҳои илмӣ.

Кори диссертатсионӣ тақризшаванда таҳқиқоти илмии мустақилона ва анҷомёфта буда, натиҷаҳои илмии ба дастовардашудаи он ба ҳалли муаммоҳои андозбандии ғайримустақим дар танзими андозии иқтисодиёти миллӣ мусоидат менамояд. Бояд қайд кард, ки диссертатсия сохтори мантиқан мукамал дошта, натиҷаҳои бадастовардашудаи муаллиф арзиши илмӣ

доранд, ва ба асосҳои назариявӣ амалии мукамалгардонии андозбандии ғайримустақим дар шароити гузариш ба иқтисоди индустриалӣ – инноватсионӣ таҳким мебахшад.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Аз рӯи мавзӯи кори диссертатсионӣ 12 мақолаҳои (дар ҳаҷми 6,1 ҷ.ч.), аз ҷумла 5 мақола дар нашрияҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷоп тавсия шудааст.

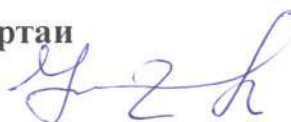
Хулосаи умумӣ доир ба диссертатсия. Умуман диссертатсия дар мавзӯи «Нақши андозбандии ғайримустақим дар танзими андозии иқтисодиёти миллӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси: 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз» ба «Талаботи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №267 аз 30 июни соли 2021 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад. Диссертатсия кори илмӣ анҷомёфта ҳисобида шуда, дорои ҳалли масъалаи аҳамияти соҳавидошта ба шумор рафта, муаллифи он Солиев Нодирҷон Амрохонович сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои иқтисодӣ,

профессори кафедраи молия ва суғуртаи

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Улуғхоҷаева Х.Р.

Имзои Улуғхоҷаева Х.Р. – ро тасдиқ менамоям.

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои

махсуси Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Тавқиев Э.Ш.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,

Ш. Душанбе, 734025 Хиёбони Рӯдакӣ 17,

Тел: 919632776